

Társadalom

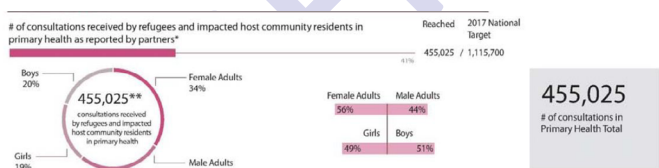
44/2018

A WHO Törökországban. Egészségügyi vészhelyzeti válasz a Szíriai Arab Köztársaság válságára

WHO in Turkey. Health emergency response to the crisis in the Syrian Arab Republic. Annual Report 2017. Copenhagen, 2018, World Health Organization Regional Office for Europe. 1–55. p.

URL: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0010/369919/Health-emergency-to-reponse-in-Syria-WHO-Turkey.pdf?ua=1

Szíriában a 2011 márciusában kitört belháború nem kíméli a polgári lakosságot: a konfliktus eddig mintegy 400 ezer emberéletet követelt, az országon belül hozzávetőlegesen 6,3 millióan kényszerültek lakhelyük elhagyására. Az állandósult életveszély, a javakhoz és szolgáltatásokhoz való korlátozott hozzáférés miatt becslések szerint összesen 13,5 millió fő igényelt humanitárius segítséget, közülük 4,5 millióan éltek nehezen megközelíthető vidéken, 540 ezren ostromlott településeken.¹ A fejlemények az egészségügyi rendszer szétzilálódásával jártak, az egészségügyi intézményeket ért támadások részben vagy egészen leromboltak 111 kórházat és 1802 közegészségügyi központot; állandósult a gyógyszerhiány. A konfliktus kezdete óta az egészségügyi személyzet kétharmada elhagyta az országot – az 5,3 millió menekült között, aki a szomszédos államok területén keresett oltalmat.

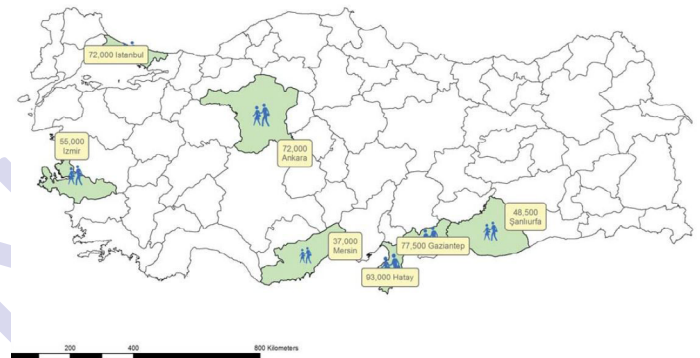

1. ábra: A menekültek és a befogadó országbeli lakosok számára az elsődleges egészségügyi ellátással kapcsolatban nyújtott konzultációk száma a partnerek bejelentései alapján

A menekültek kisebb hányada Jordánia, nagyobb része Törökország felé vette az irányt. Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) kezdeményezésére 2014-től

¹ Humanitarian response. Overview. Syria [website]. Geneva, 2018, United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. Elérhető: <https://www.humanitarianresponse.info/en/operations/syria>.

a humanitárius segítségnyújtásban részt vevő kétszáz partner részvételével, Szíria egésze elnevezéssel, évente megújított regionális programot dolgoztak ki, amelynek a két fő befogadó államon kívül részese Egyiptom, Irak, és Libanon is. A legnagyobb teher Törökországra nehezedik, ahova 2017 végéig összesen 3,4 millió szíriai menekült érkezett, akiknek túlnyomó részét helyi közösségek fogadták be; 227 977 fő számára a török kormány 21 ideiglenes tábort létesített. Az érkezők ellátása súlyos nyomás alá helyezte a török egészségügyi alapellátást, nem beszélve a nyelvi akadályokról, valamint arról, hogy a török személyzet nem ismerheti az ellátásra szorulókat előéletét, a menekültek helyzetéből fakadó sajátos feladatokat. Mindez elviselhetetlen terhet jelentett a befogadó települések egészségügyi ellátására.

2. ábra: A Törökországban tartózkodó szíriai menekültekkel a Menekültügyi Egészségügyi Központokban folytatott konzultációk száma 2017-ben

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) illetékesei, a vészhelyzetet felismerve, 2013-ban vészhelyzeti operatív törzset létesítettek Isztambulban és a szíriai határ melletti Gaziantepben. A kialakult helyzetet a közegészségügyre fokozottan veszélyes, 3. fokozatba sorolták be. A világszervezet 2016-ban megújította egészségügyi vészhelyzeti programját, amelynek a sürgősségi operatív tevékenység, a járványveszély kezelése mellett része a vészhelyzeti információs és kockázatkezelési munka is. Mindebben szorosan együttműködik a török egészségügyi minisztériummal és a nemzetközi partnerszervezetekkel. Lépések történtek a Szíria északi részén tevékenykedő orvosok és nővérek felkészítésére, hogy a megváltozott feltételek között el tudják látni feladataikat a gaziantepi tábori telephelyen; 2017-ben 465 tonna gyógyszert és egészségügyi felszerelést juttattak el a válság sújtotta ország északi részére.

Törökországban az oda érkezett szíriai orvosokat felkészítették rá, hogy bekapcsolódjanak az egészségügyi

alapellátásba, összesen hét, a WHO által is támogatott képzési központban. Elméleti képzésben ezernél több, gyakorlati tudnivalók elsajátításában pedig hatszáznál több szíriai orvos vett részt – közülük 250 fő a török egészségügy minisztérium alkalmazásába léphetett. A mentális és pszichoszociális ellátás terén a megfelelő számok: 400, illetve 150 fő). A központokban 433 ezer kulturálisan és nyelvíleg igényes, ingyenes konzultációra került sor szíriai menekültekkel. A török egészségügyi minisztérium gondoskodott az öt éven aluli menekült gyermekek oltásairól is: három fordulóban összesen 413 ezer gyermeket láttak el; ennek során a török állampolgárokkal azonos kezelésben részesítették őket. A nyelvi akadályok leküzdéséhez a WHO gondoskodott tolmácsokról. A betegségek és a vészhelyzetek megelőzésében a jövőben is aggasztó elemet fognak jelenteni a menekültek életkörülményei.

TÁRGYSZAVAK: egészségügyi vészhelyzet, WHO, menekültek, Törökország

HOLKA LÁSZLÓ

45/2018

Nők és férfiak az informális gazdaságban: statisztikai helyzetkép

Florence Bonnet – Vicky Leung – Juan Chacaltana: Women and Men in the Informal Economy: A Statistical Picture

Geneva, 2018, International Labour Organization. 1–156. p.

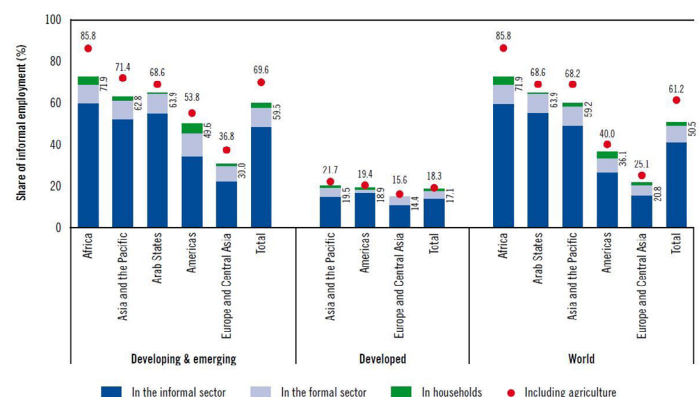
URL: http://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_626831/lang--en/index.htm

A világon kétmilliárd ember, az összes foglalkoztatott 61,2%-a az informális gazdaságban dolgozik. A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) harmadik alkalommal ad áttekintést a „feketén” dolgozókról – ám az idei áprilisi kiadványa az első, amelyik az informális munka mérésének összehangolt eszközeivel bemutatja a földkerekség száznál több országában tapasztalható helyzetet a tizenöt éves és annál idősebb népesség körében. A Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 2015 júniusában fogadta el az informális gazdaságból a formálisba való áttérésre vonatkozó ajánlásait; az Egyesült Nemzetek szervezete (ENSZ) szeptemberben hagyta jóvá a fenn tartható fejlődés 2030-ig terjedő stratégiáját, amelynek 8. pontja tartalmazza az informális szférából történő kilépés célját. A két törekvés együttesen arra ösztönzi a statisztikai hivatalokat, hogy tegyék munkatervük

részévé az informális szektorra, valamint az informális foglalkoztatásra vonatkozó adatgyűjtéseket (az elvárások szerint közvetlen felvételek útján).

A másfél száz oldalas kötet első fejezete bemutatja az informális tevékenységek megfigyelési egységeként történő lehatárolásának két fő ágát: az informális szektorban (a gazdasági egység szerinti) foglalkoztatást, illetve az informális foglalkoztatottságot. A részletezésben az első esetben szerepel a gazdasági egységek bejegyzett vagy nem bejegyzett volta, nagyságuk (öt főnél többet vagy kevesebbet foglalkoztatók), a társadalombiztosítási hozzájárulás kérdése, a munkavégzés helye (megállapodott vagy sem – az előbbieket között található a saját lakás, az utóbbiak között például az utca). Az informális foglalkoztatottságnál előfordul a munkát végző státusa, a járulékok, a fizetett éves szabadság, a betegszabadság szerinti besorolás.

Ilyen háttér felvázolását követően mutatják be a szerzők az informális foglalkoztatottság egyes elemeit: trendjeit, összetételét, az abban érdekelt gazdasági egységeket. A következőkben ismertetik a formális foglalkoztatottak korösszetételét, a képzettségi szint, továbbá a városi és vidéki helyszínek szerinti különbségeket, az informális gazdaság szektorok szerinti megoszlását, végül a társadalmi nemek tekintetében kimutatható vonásait. Globális méretekben a férfiak jelenléte az informális szektorban jelentékenyebb, mint a nőké. A jelenség régióként eltérően alakul, különösen, ha a fogalmat a segítő családtagokra szűkítjük le. A fekete-afrikai országokban, Dél-Ázsiában és Latin-Amerikában tekintélyes a háztartásokban dolgozó, kisegítő munkát végző nők aránya.

1. ábra: Az informális foglalkoztatás megoszlása a teljes foglalkoztatás százalékában: az informális, a formális és a háztartási szektor (százalékban, 2016)

A második fejezet statisztikai világméretű rajzot az informális gazdaságról. Alfejezetei egységes szerkezet-

ben mutatják be a szféra kiterjedését, majd összetételét és jellemzőit (globális és regionális bontásban), mindvégig különbséget téve a mezőgazdasági tevékenységeket is figyelembe vevő vagy azok nélküli besorolások között. A globális áttekintésből kitűnik, hogy az informális gazdaságban az öt, jelentősebbnek tekintett régió közül az informális foglalkoztatottság egyértelmű túlsúlyban van Afrikában (aránya 85,8% az összes foglalkoztatotton belül), igen jelentős Ázsia és Óceánia, valamint az arab világ országaiban (68,2, illetve 68,6%), míg az amerikai földrészen – akárcsak Európában és Közép-Ázsiában – nem terjed ki a foglalkoztatottak felére sem (40, valamint 25,1%). Ha eltekintünk a mezőgazdasági tevékenységektől, úgy az informális foglalkoztatottság mértéke világméretben mindössze 50,5%.

A régiók szerinti szemle összevontan tartalmazza Európát és Közép-Ázsiát, megállapítva, hogy az informális szférában tevékenykedőknek a foglalkoztatottak egynegyedére kiterjedő aránya a mezőgazdaságban aktívakat leszámítva 20,9%-ra apad. Az arányok alrégióként jelentős eltéréseket mutatnak: Dél- és Nyugat-Európában 14,3%, Kelet-Európában 31,5%, Közép- és Nyugat-Ázsiában 43,4% (mezőgazdaság nélkül 13,2, 28,3, és 31,2%). Az informális foglalkoztatottságon belül az informális szektorban az összes foglalkoztatott 19,4%-a dolgozik, 5,3% a formális szektorban a „feketén foglalkoztatottak” jelenléte, végül 0,5% jut a háztartásokra (utóbbiak részese alighanem alábecsült). Az informális foglalkoztatottság inkább a férfiak számára jelent pénzkereseti forrást (26,4%), a nők esetében nem annyira jelentős (23,6%). A foglalkoztatott fiatalok több mint egyharmada dolgozik informális módon – a felnőttek közül csak minden ötödik.

A harmadik fejezet a munkahelyi körülményeket veszi sorra. Vizsgálja az atipikus munkavégzés előfordulását és a munkaidő alakulását is.

TÁRGYSZAVAK: informális gazdaság, munkafeltételek, munkaidő, társadalmi nemek

HOLKA LÁSZLÓ

46/2018

Lakáshelyzet szerinti rétegződés az Európai Unió országaiban

Al'mira Nurgalievna Muftahova – Larisa Dmitrievna Kozirova: Zsiliscsnaja sztratifikacija v sztranaš Jevroszojuza. (Housing Stratification in the European Union)

Ekonomicszskaja sociologija (Journal of Economic Sociology), 2018. 1. sz. 116–142. p.

DOI: [10.17323/1726-3247-2018-1-117-144](https://doi.org/10.17323/1726-3247-2018-1-117-144)

Az Európai Unió nem rendelkezik hatáskörrel a lakhatás kérdéseiben, a lakáspolitikák kialakítása a tagállamok kormányainak feladata. A szerzők, az oroszországi közszolgálati egyetem szentpétervári részlegének¹ munkatársai, a lakásügyek terén kialakult gyakorlat eredményeinek elemzése alapján arra a következtetésre jutottak, hogy a lakások kérdésében az Európai Unió régebbi tagállamai és az ezredfordulót követően taggá vált egykori szocialista országok között tekintélyes különbségek állnak fenn. A lakhatáshoz való viszony kialakulásában a legkedvezőtlenebbnek a Romániára jellemző helyzetet ítélték meg.

Az áttekintés két forrásból merít. Mivel a Szovjetunióban a lakásnak társadalmi szolgáltatás jellegű igyekeztek adni, hosszasan értelmezi a mindkét kútfőnél kulcsfontosságú szerepet játszó, a szovjet gyakorlatban ismeretlen lakáshasználati jogcím fogalmát, majd rátér az adatok bemutatására. Az Eurostat *Lakásstatisztika 2017* című kiadványa kapcsán bemutatja, hogy abban a jogcímekeket illetően négyféle fogalom használatos. Így a lakások között megkülönbözteti a kölcsönrel vagy jelzáloggal terhelt saját tulajdonúakat, az ilyen terhekkel nem rendelkezőket, továbbá a piaci áron bérelt ingatlanokat, végül a csökkentett bérleti díjú vagy ingyenes szállásokat. A másik forrást a Housing Europe² nonprofit szervezet adatai képviselték. A szerzők megállapítása szerint ennek kategóriái részletesebbek, mint az Eurostatéi, mivel a brit joghoz igazodva a bérletek többféle válfajára terjednek ki.

Miután külön-külön bemutatják a két szervezet adatsorait, a kettő kategóriáinak egyesítésével létrehozott grafikonon ábrázolják az európai lakáshelyzetre vonatkozó adatokat. A szerzők osztályozása a lakások hét alosztályát eredményezte: magántulajdonú lakások, magánbérlet, bérlet tulajdonjoggal, magántulajdonú, de jelzáloggal vagy hitellel terhelt lakások, valamint szociális bérlakások, szövetkezeti lakások, egyéb.

Az eredmények azt mutatják, hogy az unió egykori szocialista országaiban a lakások magántulajdonosa meghatározó: így Romániában az állomány 95,6, Horvát-

¹ Az eredetileg 1977-ben alapított, legutóbb 2010-ben átszervezett intézmény teljes neve: Az Orosz Föderáció Elnöke mellett működő Oroszországi Népgazdasági és Közszolgálati Akadémia, rövidítve RANHIGSZ; rektora 1992 és 2002 között Abel Gezevics Aganbegjan (1932–) közgazdász, a peresztrojka idején Mihail Szergejevics Gorbacsov tanácsadója.

² Az 1988-ban alapított európai hálózat 2004 óta működött egy Observatory elnevezésű kutatócsoportot, legutóbbi kiadványa a 2017-es esztendőtekintő. A szerveződés magyar tagja a Lakásszövetkezetek és Társasházak Országos Szövetsége (LOSZ).

országban 85,2 Litvániában 81,3%-a volt magánszemélyek tulajdonában. A túlsó véget Svédország képviseli 7,2%-kal (miközben a jelzáloggal vagy hitellel terhelt ingatlanok aránya 41,4%), valamint Hollandia 7,7 %-kal (a jelzáloggal vagy hitellel terhelt ingatlanok részesedése 60,1%, a szociális bérlakásoké 25,2%); Dánia megfelelő adatai 14, illetve 46,9%.

A szerzők szerint a rendszerváltást követő áttérés a piacgazdaságra, vele a már meglévő lakások privatizálása a lakókat (az új tulajdonosokat) készületlenül érte, képtelenek voltak teljes egészében viselni az ezzel járó felelősséget (adófizetés, fenntartási, felújítási költségek) – akárcsak a magukra vállalt kötelezettségeket (piacképesse tenni ingatlanvagyonukat). Végeredményben pedig az ingatlanok egyfajta cargo-kultusz¹ megtestesítőivé váltak.

A lakásminőség áttekintésében a városi és a vidéki lakhelyek alapterületének érintését követően az elemzés részletezi a súlyosan elégtelen lakáskörülményekre vonatkozó rátát.² Miközben az uniós átlag 4 és 5% között mozog, Finnországban 0,7, Belgiumban 0,9, Hollandiában 1%, addig a mutató értéke Romániában ennek a négyszerese (19,8%), Magyarországon és Lettországon háromszorosa (15,5%).

A lakáskörülményeikkel elégedettek aránya az Eurostat adatai szerint 2007 és 2012 között az uniós átlagában 83,1%-ról 89,3%-ra emelkedett. Ebben az időszakban rohamosan nőtt az elégedettség Litvániában (61,9-ről 84%-ra) és Magyarországon (61,7-ről 80%-ra), Romániában pedig egyenesen a három és félszeresére szökkent fel (18,8-ről 87,7%-ra. Ugyanakkor Luxemburgban csaknem két százalékpontos csökkenés következett be, Dániában pedig az arány 93,6-ről 73,7%-ra mérséklődött.

Befejezésül a szerzők elvégezték a lakhatási viszonyok pontozásos besorolását, ennek során a két forrás adatainak értékét egy nyolcfokú skálán helyezték el. A keletkezett hat országcsoport felső sávjába Svédország, Finnország, Ciprus, a Benelux államok és Franciaország kerültek, hat volt szocialista ország (köztük Magyarország is) az alacsony sávba, míg a nagyon alacsonyba egyedül Romániát sorolták. Az értékelés egyik elméleti kiindulópontjaként Gøsta Esping-Andersen

(1947–) dán szociológus tipológiája szolgált,³ valamint annak továbbgondolt változata.⁴ A lakhatási szükségletek teljesülésében mutatkozó egyenlőtlenséget a társadalmi rétegződés egyik vetületének tekintő Nick Manning megállapította, hogy az átalakulást követően az egykori szocialista országokban kétféle társadalompolitikai út körvonalazódott: a visszaszorulóban lévő állami modell és a piacot újrateemtő, az ellátást a társadalmi rétegződés szerinti árunak tekintő rendszer.

TÁRGYSZAVAK: társadalmi egyenlőtlenség, lakáskörülmények, lakásrétegződés, Európai Unió

HOLKA LÁSZLÓ

47/2018

Útmutató a háztartási szolgáltatások nem fizetett munkájának értékeléséhez

Guide on Valuing Unpaid Household Service Work
New York – Geneva, 2017, United Nations. 1–166. p.

URL: <https://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/publications/2018/ECECESSTAT20173.pdf>

A nemzeti számlák rendszeréhez illeszkedő háztartási szatellit számlákon belül a nem fizetett háztartási munkák becslésének egyik lehetséges forrását az időmérleg-felvételek jelentik. Az ENSZ Európai Gazdasági Bizottságának (UNECE) keretein belül működő Európai Statisztikusok Konferenciája 2014-ben munkacsoportot állított fel a háztartási szolgáltatásokhoz tartozó, nem fizetett munkák becslési tapasztalatainak összesítésére. A lépést az indokolta, hogy a háztartási szatellit számlák összeállítására vonatkozó módszertani ajánlások több mint egy évtizede készültek,⁵ ezen túlmenően a munkaügyi statisztikusok 2013-ban igényként fogalmazták meg a nem fizetett háztartási munkák kérdésének tisztázását. Az UNECE ugyanebben az esztendőben tette közzé az időmérleg módszertani útmutatóját,⁶ amely rámutatott, hogy a nem fizetett háztartási munkák azonosítása elengedhetetlen információt képvisel,

³ *The Three Worlds of Welfare Capitalism* (A jóléti kapitalizmus három világa). Cambridge, 1990, Polity Press.

⁴ Nick Manning: Social Policy, Labour Markets, Unemployment, and Household Strategies in Russia. *International Journal of Manpower*, 1998. 1/2. sz. 48–67. p.

⁵ *Household Production and Consumption – Proposal for a Methodology of Household Satellite Accounts*. Luxembourg, 2003, Office for Official Publications of the European Communities.

⁶ *Guidelines for Harmonizing Time-Use Surveys*. Geneva, 2013, UNECE.

¹ Az árufetisizmus a lényegétől és történetétől megfosztott tárgy jelének istenítése. Korunkban fellelhető megnyilvánulásait Jean Baudrillard (1929–2007) elemezte.

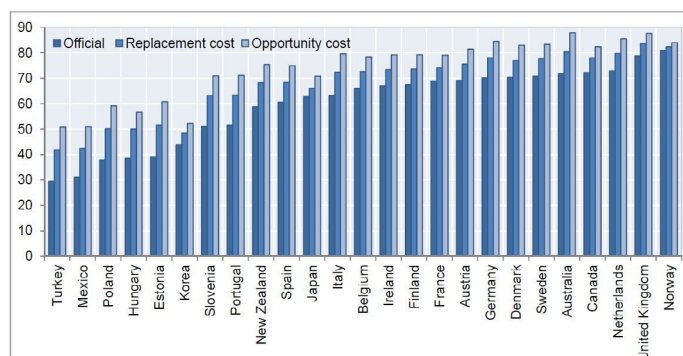
² A mutató a túlszűfolt lakásokban, valamint négy további ismerv valamelyikével sújtott lakásban élők arányát adja meg a népesség egészén belül (tetőbeázás, fürdőszoba vagy zuhanyzó hiánya, lakáson belüli illemhely hiánya, sötétség.)

egyetlen forrását pedig az időmérlegek adatai nyújtják. Az időmérleg alkalmazását felmérő munkacsoport összeállítása áttekinti az e téren keletkezett tapasztalatokat, leszűkítve a kérdést a háztartások saját szükségleteik kielégítésére végzett szolgáltatásaira, leszögezve, hogy a más háztartások részére nyújtott szolgáltatások (önkéntes munka) gyökeresen másfajta módszertani eljárásokat igényelnek, így ezek számbavételétől eltekintenek.

Az útmutató nyolc fejezetből áll; a 180 oldalas összeállítás a fogalmak és eljárások ismertetésén kívül ötven oldalon ismerteti kilenc ország (Ausztrália, Amerikai Egyesült Államok, Finnország, Kanada, Mexikó, Moldova, Nagy-Britannia, Olaszország, Svájc) esettanulmányait, röviden bemutatva, milyen módszereket alkalmaztak az időmérleg-felvételek adatainak hasznosítására a nem fizetett háztartási munkák becsléseinél. Figyelmeztet rá: a jövőbeli nemzetközi összehasonlítások egységes meghatározásokat, egybevethető mértékegységeket és azonos felvételi időpontokat fognak igényelni.

Kanadában az időfelhasználására vonatkozó adatok az Általános Társadalmi Felvétel elnevezéssel évente végzett, tizenöt évesnél idősebb, magánháztartásokban élő személyeket megfigyelő háztartási vizsgálatból származnak, ezen belül az időrend alakulását ötévenként kérdezték. A program keretein belül 2017-ig hat időmérleg állt rendelkezésre, mintegy tízezer megkérdezett adataival. A nem fizetett háztartási munkákra vonatkozó kérdések kiterjedtek a szorosan vett háztartási tevékenységekre (beleértve a javítást, karbantartást), a gyermekgondozásra, a bevásárlásra, a háztartással kapcsolatos utazásokra és szállításokra, valamint az önkéntes munkákra is; a „tegnap-interjúkkal” készült felvételeknél a párhuzamos tevékenységekre első ízben 2010-től kérdezték rá.

A nem fizetett háztartási munkák becslésére 1993-ban történt kísérlet, amikor kiterjesztett input-output (forrás-felhasználás) táblákat állítottak össze, amelyek tartalmazták a háztartások saját célra végzett szolgáltatásainak adatait is. Kiindulópontjuk az időmérleg és a nemzeti számlák rendszere volt; a munkaráfordításokon túlmenően igyekeztek figyelembe venni a háztartási szolgáltatások során igénybe vett mintegy hatszáz tartós fogyasztási cikket is (értékcsökkenés, elektromos energia felhasználása). A nem fizetett háztartási munkák becsléséhez kétféle eljárást alkalmaztak: az egyik a használdozati költségekből (alternatív költségekből, opportunity cost) indult ki, míg a másik a piaciáru-helyettesítési költségekből – a kettő között tekintélyes eltérések mutatkoztak.

1. ábra: Az egyéni felhasználású szolgáltatások előállításának teljes háztartási fogyasztása (vásárlóerő-paritás, Egyesült Államok = 100%)

Ausztráliában 2014-ben készítettek összefoglalót a nem fizetett háztartási munkák becsléséről, amely a 2006. évi időmérleg-felvételre támaszkodott. A becsléskor a piaciáru-helyettesítés során egyesítették az általános és a speciális helyettes eljárást: háztartási munkák értékeléséhez a gondnok bérét vették alapul, ekkor abból a feltevésből indultak ki, hogy a háztartások tagjai és a gondnokok az egyes feladatok ellátása során azonos teljesítményt nyújtanak (ami a beszámoló szerint vagy igaz, vagy nem: előfordulhat, hogy a háztartás tagjai takarítás közben gyermekfelügyeletet is ellátnak). A szokványos gondnoki teendőkhöz kívüli tevékenységeket ugyanakkor a szakemberek bérével értékelték. Egy megjegyzés szerint a megközelítés illik az ausztrál háztartások gyakorlatához: takarításhoz, mosáshoz, alkalmi ételkészítéshez gondnokokat fogadnak fel, a gyermekfelügyelethez, javítási munkákhoz, kertészkedéshez pedig szakembereket. A becsléseket mind a használdozati költségek, mind a piaciáru-helyettesítés alapján elvégezték. A beszámoló nemcsak hangsúlyozza, hogy a nem fizetett munkák értékének megállapítása függ az adott tevékenység hatókörétől, de egyben felidézi a tevékenységek lehatárolásával járó dilemmákat is: a nagyszülőkre bízott gyermekfelügyelet mekkora mértékben tekinthető elfoglaltságnak, a munkába járásra fordított idő alapvetően a keresőtevékenység része. Bár az ételek-italok elkészítése és a takarítás ellenértékei a legalacsonyabbak közé tartoznak, az ezekre fordított tekintélyes időmennyiség következtében ez a kétféle tevékenység képviseli a legnagyobb tételt a nem fizetett háztartási szolgáltatásokon belül.

Az Egyesült Államokra vonatkozó első ismertetés azt mutatja be, miként árnyalták a társadalmi egyenlőtlenség mutatóit a Munkaügyi Statisztikai Iroda (BLS) szakemberei a háztartások saját célra végzett szolgáltatási tevékenységeinek becslésével. A 2003. évi amerikai időmérleg-felvétel regressziós eljárással kiigazított

adatai, az általános helyettes becslési eljárásának alapján becsült értékek és az egyenlőtlenségi mutatók (Gini-együttható, variációs koefficiens) egybevetése azt mutatta, hogy a kiterjesztett jövedelem egyenletesebb eloszlású, mint a pénzbeli jövedelem. Hasonló megközelítés jellemzi a finn esettanulmányt. Az ismeretelés előljáróban közli: a közgazdasági elmélet és a hétköznapi tapasztalat egyaránt azt sugallja, hogy a kevésbé tehető háztartások tagjai szorgoskodásával igyekeznek kiegyensúlyozni helyzetüket. Mivel az állítás adatokkal nehezen támasztható alá, a tanulmány a fogyasztási kiadások jövedelmi kvintilisek szerinti alakulásához viszonyított, amit egyrészt a háztartás bruttó jövedelme, másrészt a háztartás egy tagjára jutó bruttó jövedelem alapján állított fel (az időmérleg adatai nem tartalmazták az egy fogyasztási egységre jutó jövedelmet). A nem fizetett munka értékének megállapításához általános helyettesítővel dolgozott. A jövedelmi kvintilisek szerinti fogyasztási kiadásokat három csoportra osztotta: nyersanyagokra (köztes fogyasztás), az otthoni termeléshez szükséges tartós fogyasztási cikkekre, valamint a végső fogyasztást megtestesítő javakra és szolgáltatásokra (amelyek nem tartoznak a háztartásokban előállított szolgáltatások közé). Végkövetkeztetése szerint Finnországban általában véve a jövedelem nagysága nem magyarázza meg a saját szükségleteket kielégítő szolgáltatások mennyiségét: ezek kiváltásának alapvető feltételét elérhetőségük jelenti. Amennyiben nem állnak rendelkezésre, úgy a háztartások jövedelme nem játszik meghatározó szerepet „önerőből” történő elvégzésükben.

Az Egyesült Államok időmérleg-felvételeinek történetében 2003 volt a választóvonal: az 1965 óta elszótan, csekély rendszerességgel, eltérő nagyságú mintákon végzett felvételeket ekkor váltotta fel a Munkaügyi Statisztikai Hivatal (BLS) által végzett, évente tízezer fő megkérdezésén nyugvó felmérések (American Time Use Survey, ATUS) sora.

Egyedülálló Nagy-Britannia gyakorlata a háztartások saját célú szolgáltatásainak becslésében, lévén, hogy a kibocsátás (output), nem pedig a bevétel (input) rendszeres számbavételére támaszkodik. A brit hivatal a háztartások szolgáltatási jellegű, nem fizetett munkájának becslését 2002-ben kezdte mérni a háztartási szatellit-számlák közreadásával. Ehhez illeszkedik a Nemzeti Jólét Mérési Programja (Measuring National Well-Being), amely 2009-ben vette kezdetét. Az esettanulmány szerzői leszögezik: az output felőli becslés számos alkalommal könnyebben megvalósítható, különösen, ha létezik vele egyenértékű piaci megfelelő –

legfőbb előnye pedig, hogy jól illeszkedik a nemzeti számlák rendszeréhez. Ráadásul a brit gyakorlat egyáltalán nem használja az időmérleg-felvételek adatait, amelyeket túl nagy időközönként bonyolítanak le (a 2000. évi után következő felmérés 2014-re datálódik). A tanulmány ismerteti a becslések során alkalmazott adatforrásokat, a méréseknél mindvégig a bruttó hozzáadott érték fogalmát alkalmazva. Előbb a gyermekgondozás kérdéskörét taglalja, majd az otthoni ételkészítést. Az eredmények kétféle kiigazítást igényelnek: egyfelől módosítani kell ezeket a háztartások köztes fogyasztásának adataival, másfelől el kell végezni az egyéb, szintén háztartáshoz tartozó outputok kiszűrését. A módszer hiányosságai között említi, hogy nem lehetséges elvégezni az életkor, a nem és egyéb társadalmi-demográfiai jellemzők szerinti bontásokat.

Mexikóban a Nemzeti Statisztikai és Földrajzi Intézet (INEGI) 2011 óta állít össze háztartási szatellit-számlákat; az eredmények ismertetésében a nők helyzetének javítására irányuló országos programmal összhangban nagy hangsúlyt kap teherviselésük. A Nemzeti Foglalkoztatottsági Felmérés (ENOE) adatainak alapján összeállított országos munkaidőmérleg dizaggregálása szerint 2016-ban a nők heti 3,1 millió órás terhelésével szemben a férfiaké mindössze heti 2,6 millió órát mutatott. Ráadásul a nők teljes munkaidejének 65%-át a nem fizetett háztartási munka és szolgáltatás adja (a keresőtevékenység 33%), míg a férfiak teljes munkaidejének mindössze 24%-át igénylik a háztartási teendők. A nem fizetett háztartási munkák összességén belül a gondozás, támogatás 2016-ban a bruttó hazai termék (GDP) 7,5%-ával volt egyenlő, míg az étkezés 4,5%-ra, a takarítás, lakásfenntartás 4,4%-ra rúgott. A számításoknál az általános helyettes eljárást alkalmazták.

TÁRGYSZAVAK: időmérleg, háztartási szatellit-számlák, nem fizetett háztartási munka

HOLKA LÁSZLÓ

48/2018

A finn és az orosz munkahelyi élet összehasonlítása

Tiina Saari – Markku Sippola – Harry Melin – Azer Efenдиеv – Evgeniya Balabanov: Comparing Finnish and Russian Work Life

Mir Rossij, 2018. 2. sz. 90–104. p.

DOI: [10.17323/1811-038X-2018-27-2-90-108](https://doi.org/10.17323/1811-038X-2018-27-2-90-108)

A munkahelyi életminőséget összehasonlítva Finnország és Oroszország között a szerzők alapkérdése: milyen

mértékben térnek el egymástól a két ország munkavállalói a foglalkoztatottság és a fizetések, a kivételezés és a diszkrimináció, valamint a menedzsment és a vezetés minőségének érzékelésében? Feltételezésük szerint a foglalkoztatottságot magasabbra értékelik Oroszországban, ahol a munkavállalók egyben vélhetően több, kivételezésből fakadó diszkriminációt tapasztalnak, és kevésbé elégedettek a munkahelyi vezetéssel, mint finn társaik. A két ország a munkahelyek minősége tekintetében igencsak eltérő múltra tekint vissza. Finnország az elmúlt évtizedek kutatásainak tanúsága szerint mind a skandináv országokhoz, mind más európai országokhoz képest remek előmenetelt mutatott fel. Amikor ezt a minőséget olyan elemekkel mérték, mint a szakmai képességek és autonómia, a munkával kapcsolatos kényszerítő nyomások, a munka intenzitásának fokozódása, a bérezés, a kockázatok és a munkahelyeken észlelt szubjektív jóllét, olyankor a finn munkavállalók viszonylag nagyfokú elégedettségről számoltak be. A munkahelyek minőségét jelzi mindenekelőtt a személyes fejlődés, a munkavégzés autonómiájának jelentős mértéke. Finnországot progresszív információs társadalomként írják le, amely rövid idő alatt alakult át agrárországból szolgáltató gazdasággal rendelkező országgá.

Egy a munkahelyi kultúrát nemzetközi szinten vizsgáló, 2007-es, 74 országra kiterjedő kutatás megállapította, hogy Finnország teljes mértékben megfelel a skandináv országok jellemzőinek. Van ugyanakkor két megkülönböztető nemzeti sajátossága: az összehasonlítás felfedte, hogy a finnek munkakultúrája individualistaként és feministaként írható le. Az individualizmus az önálló döntéshozatalra, az elvégzett munka feletti személyes elégedettségre vonatkozik; a feminista jelleg ebben az esetben a felettesekhez fűződő jó viszonyt, az együttműködési készséget és a biztonságot jelenti (a maskulin jellegű társadalmakban a hangsúly a magas jövedelmekre, az elvégzett munkáért elvárt elismerésre, az előmenetelre esik).

Oroszország munkahelyeiről az a képzet él, hogy a szocialista múlt vonásai a meghatározóak: a kivételezés, az informális kapcsolatok; a vezetőség paternalista, stílusában autoriter. Kérdés, milyen mértékben érvényesek ezek a jellemzők az átalakult gazdaságban. Maga az átalakulás is vontatottan haladt. A kilencvenes éveket a jövedelmi egyenlőtlenségek növekedése jellemezte, a menedzserek fizetése szárnyalni kezdett. Miközben felduzzadt a munkanélküliek serege, a munka intenzitása fokozódott. Egyes kutatások szerint az oroszországi gazdasági szervezetek hierarchikus felépí-

tésűek, munkavégzésük során az alkalmazottak autonómiája korlátozott.

A munkahelyi életminőség indikátorai közül a foglalkoztatottság jellege az első. A szerzők rámutatnak: Oroszországban az instrumentalista felfogás az uralkodó. A skandináv országoktól eltérően, ahol a szabadságnak, a szabadidőnek, az emberi kapcsolatoknak tulajdonítanak nagyobb fontosságot, Oroszországban a bérezés a legfontosabb (megjegyzésük szerint a bérezés, a munkaidő rugalmatlan kezelése, az elbocsátás merev szabályai, valamint a formális társadalombiztosítási rendszerek és a munkanélküli ellátás nehézkessége következtében ez valamennyi volt szocialista országra jellemző). Második indikátorként a kivételezés, a diszkrimináció szerepel. A mérleg Finnország javára látszik billenni: a finn statisztikai hivatal 1997-től ötvenként végzett felvételei a munkahelyi életminőségről azt mutatják, hogy az összes népgazdasági ágazatban átlagosan a megkérdezettek 20-21%-a számolt be diszkriminációról (a nők 23-25%-a, a férfiak 16-18%-a).

A vezetés indikátora kapcsán utalnak a skandináv és a déli európai modellek eltéréseire: az északi országokban a vezetők toleránsabbak a konfliktusok során; egyes elemzések szerint a vállalatok humán erőforrásra vonatkozó stratégiájába sikeresen beépült a kollektív alkuk rendszere. Ezzel szemben Oroszországban a kilencvenes évek ígéretes változásai ellenére mintha még nem tűnt volna el az autoriter, paternalista gyakorlat, amelynek bürokráciához igazodó világában az informális kapcsolatok (protekciónak) komoly szerepet játszhatnak.

A vizsgálat részben a finn statisztikai hivatal legutóbbi (2013. évi) munkahelyi életminőséget feltérképező felméréseinek adataira támaszkodott. Oroszországban az összehasonlítás céljaira 2014-ben három, eltérő típusú városban végeztek felméréseket: Moszkvában, Nyizsnyij Novgorodban és a szibériai Omszkban. A megkérdezettek, akik a 16 és 65 év közötti korosztályok teljes munkaidőben foglalkoztatott, határozatlan időre szóló szerződéssel rendelkező tagjai közül kerültek ki, az összes iparágat képviselték. A magánszférában dolgozók válaszait a finn felvétel kiigazításával létrehozott mintával vetették egybe: így összesen 2641 és 780 oroszországi személy adatait vetették egybe.

Az eredmények szerint az oroszországi megkérdezettek 93%-a számára rendkívül lényeges volt a munka megléte (a finn megkérdezetteknél 62%); a szabadidő fontosságát 35 és 43% jelölte meg (a családnak az életükben betöltött szerepét azonosan sorsdöntőnek ítélték meg (90 és 89%). Az oroszországi megkérdezettek több mint a fele nyilatkozott úgy, hogy a bér fontosabb, mint

a munka tartalma (a finneknel a megkérdezetteknek alig a fele válaszolt így – és a finneknek mindössze 13%-a vélte úgy, hogy a bér a legfontosabb). A diszkriminációt (protekciót) a két ország foglalkoztatottjainak egyaránt csupán egyötöde említette, ilyen jellegű személyes élményéről Finnországban 7, Oroszországban mindössze 4% számolt be. A várakozásoknak ellentmondó eredmény lehetséges magyarázatai között a szerzők megemlítik: lehetséges, hogy a munkaerőpiac jelentős mértékben normalizálódott, – de előfordulhat, hogy az országos gyakorlatnak megfelelően a megkérdezettek nem tulajdonítanak neki különösebb jelentőséget. A munkahelyi vezetőkkel mindkét országban a megkérdezettek egyharmada elégedett. A további kérdések azonban árnyaltabb képet mutattak: a finnek 44%-a elégedett vezetőik irántuk megnyilvánuló bizalmával, míg Oroszországban az arány csak 23%.

TÁRGYSZAVAK: munkahelyi életminőség, bérezés, munkahelyi diszkrimináció, Finnország, Oroszország

HOLKA LÁSZLÓ

49/2018

A háztartások munkaintenzitása Szlovákiában

Erik Šoltés – Mária Vojtková – Tatiana Šoltésová: Work Intensity of Households: Multinomial Logit Analysis and Correspondence Analysis for Slovak Republic *Statistika*, 2018. 1. sz. 19–36. p.

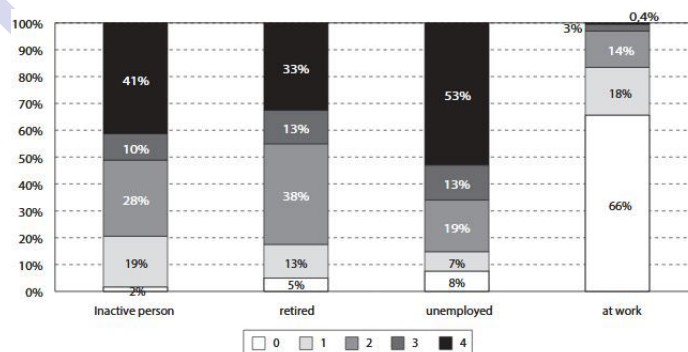
URL: <https://www.czso.cz/documents/10180/61266317/32019718q1019.pdf/a6c554c3-35f2-4258-a0b5-a5cc0cb2db7b?version=1.0>

Az Európa 2020 stratégia egyik alapvető célja a szegénység és a társadalmi kirekesztés csökkentése az Európai Unió tagállamaiban. E cél megvalósításának követésére egy mutatószámot hoztak létre. A fő feladat az, hogy a szegénység és a társadalmi kirekesztettség kockázatának kitett emberek számát 2008-hoz viszonyítva 2020-ra húszmillió fővel csökkentsék. Ide azok értendők, akik jövedelmi szegénységben és/vagy anyagi nélkülözésben élnek, illetve olyan háztartások tagjai, ahol a munkaintenzitás nagyon alacsony. A módszertan háromdimenziós fogalma a jövedelmi szegénységet, az anyagi nélkülözést és a munkaerőpiacról való kizárást jelenti.

E tanulmány a harmadik dimenzióra koncentrált, ami azt méri, hogy a háztartás munkaképes korú tagjai a lehetséges munkaidőnek milyen részét fordítják kereső tevékenységre. A munkaintenzitás értéke 0 és 1, illetve 0 és 100% között mozog, attól függően, hogy a

háztartás tagjai közül senki sem dolgozik-e vagy mindenki dolgozik. A nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásokat azok alkotják, amelyekben a 18–59 éves korú háztartástagok a lehetséges munkaidőnek kevesebb, mint a 20%-át dolgozzák le. Az Európa 2020 stratégia éppen ezt a csoportot kívánja leginkább kivezetni e sok problémát kiváltó élethelyzetből. Számos szerző a gazdasági jólét fontos mutatószámának tartja a munkanélküliségi rátát és a nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők arányát. Szlovákia egy Csehországgal, Magyarországgal és Szlovéniával közös kutatásban vizsgálta ezt a kérdést és azt találták, hogy 2014-ben mind a négy országban relatíve kicsi volt a nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők aránya.

E munka szerzőinek célja a szlovák háztartások munkaintenzitásának alapos feltérképezése. Az Európai Unióban a legalacsonyabb munkaintenzitású háztartások hosszú évekre visszamenőleg Írországnak élnek. Mások között magyar kutatók¹ is megerősítették a súlyos anyagi nélkülözés és az alacsony munkaintenzitás közötti szoros kapcsolat létét a közép- és kelet-európai országokban, míg Európa más részeiben ilyen jellegű összefüggést nem tapasztaltak.

1. ábra: A háztartások munkaintenzitása a háztartásfő gazdasági aktivitása szerint

E kutatásban az EU-SILC 2015 adatbázis Szlovákiára vonatkozó részét használták fel, mely adatok 2014-re vonatkoznak. A munkaintenzitás mértékét öt csoportba sorolták, attól függően, hogy hány százalék volt a ledolgozott és az összes munkaidő hányadosa. A 85%-nál többet teljesítő háztartások alkották az első, nagyon magas megnevezésű csoportot. Ez tette ki a háztartások 56,2%-át. A magas minősítésűek közé azok a háztartások kerültek (az összes 17,0%-a), ahol a ledolgozott

¹ Kis B. Anna – Gábor András: Consistent Poverty across the EU. *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy*, 2016. 2. sz. 3–27. p.

munkaidő aránya 55 és 85% közé esett. A középső csoportot (az összes 15,4%-a) a munkaidőt 45–55%-ban kihasználók alkották. Az alacsony munkaintenzitású háztartások (az összes 3,9%-a) a munkaidőnek csak 20–45%-át dolgozták le, míg a nagyon alacsony intenzitásúaké (az összes 7,5%-a) nem érte el a lehetséges munkaidő 20%-át (a háztartások 92%-a e csoportban nem végzett semmilyen munkát). Az utolsó kategóriában az Európai Unió átlaga 10,6% volt. A szlovákiai helyzetben jelentős szerepet játszott a magas munkanélküliségi ráta, amely 2015-ben elérte a 11,5%-ot, amivel a hetedik legrosszabb rátát mutatta Görögország, Spanyolország, Horvátország, Ciprus, Portugália és Olaszország után. Az Európai Unió munkanélküliségi rátája ekkor 9,4%-ot tett ki. 2016-ban az Európai Unióban átlagosan 0,9, Szlovákiában 1,9 százalékponttal csökkent a fenti mutatószám.

A háztartások munkaintenzitása természetesen több tényezővel van összefüggésben: a gazdasági aktivitással, a legmagasabb iskolai végzettséggel, a családi állapottal, a háztartásfő korával, valamint a háztartás lakóhelyének régió szerinti elhelyezkedésével és urbanizáltsági szintjével. Még a terület népsűrűsége is befolyásolja a háztartás munkaintenzitását.

A korrespondenciaelemzés (correspondence analysis) eredményei szerint is egyértelmű, hogy ahol a háztartásfő foglalkoztatott besorolású, ott a háztartás nagyon magas munkaintenzitású kategóriába kerül. Másrészt a nagyon alacsony típusba a munkanélküli háztartásfők háztartásai tömörülnek. A nyugdíjas és inaktív kereső háztartásfővel élők együttes munkaintenzitása csak valamivel jobb, mint a munkanélkülieké.

A nagyon alacsony munkaintenzitás azoknál a háztartásoknál a legtipikusabb, ahol mindössze egy munkaképes személy van (különösen ott, ahol a kétszemélyes háztartásoknál legalább egyikük 65 éven felüli), de ugyanez jellemző az egyszemélyes háztartásokra is. Az előbbiek 30, az utóbbiak 21%-a nagyon alacsony munkaintenzitású háztartástípusba került. Az egy felnőtt és egy gyermek összetételű háztartásoknak csak 13%-a tartozik ide. A közepes munkaintenzitás a két felnőtt és három gyermek típusú háztartásokban a legjellemzőbb. A kutatás eredményei szerint a két felnőtt és két gyermek, illetve a két felnőtt és egy gyermek típusoknál a legjobb a munkaidő kihasználása. Mindkét háztartástípusnál 5% alatti a nagyon alacsony munkaintenzitású csoportba tartozók aránya.

A háztartásfő legmagasabb iskolai végzettsége meghatározó erővel hat a munkaintenzitás mértékére. A háztartásfő középiskolainál alacsonyabb iskolai vég-

zettsége esetén igen magas a nagyon alacsony munkaintenzitású csoportba tartozók aránya (47%), és a háztartásoknak csak kevesebb, mint egyharmada mutat magas, illetve nagyon magas munkaintenzitást. A felsőfokú végzettségű háztartásfők esetén a magas és nagyon magas munkaintenzitású csoportba a háztartások háromnegyede tartozik. Másrészt az egyetemet, főiskolát végzett háztartásfők háztartásában a legalacsonyabb munkaintenzitás az összesnek mindössze 1-2%-át teszi ki.

A házas háztartásfők háztartásaiban a nagyon alacsony munkaintenzitás mindössze 4%. Rájuk a magas és közepes munkaidő-felhasználás sokkal jellemzőbb, mint a más családi állapotúaknál. A nagyon alacsony és alacsony munkaintenzitás leginkább az elvált háztartásfők gazdasági-pénzügyi közösségében figyelhető meg. A beszercebányai és az eperjesi régióban van arányában a legtöbb nagyon alacsony és alacsony munkaintenzitású háztartás. 2010 és 2016 között ugyan csökkent az ilyen jellegű háztartások aránya, de e téren a legnagyobb fejlődést a nyitrai régió érte el. A legmagasabb munkaintenzitású háztartások a pozsonyi régióban és a sűrűn lakott kistérségekben találhatók.

A munkaintenzitást befolyásoló tényezőket többtagú logisztikus regressziós modellel (multinomial logistic regression model) vizsgálva az látszik, hogy a legerősebb hatást a háztartásfő gazdasági aktivitása gyakorolja. Az esélyhányados (odds ratio) értékei szerint a következő legerősebb faktor a háztartásfő iskolai végzettsége, amit a földrajzi környezet követ. Meghatározó tehát, hogy a háztartás melyik régióban helyezkedik el. A kisebb hatások közül szignifikáns még a családi állapot és a lakást magában foglaló terület népsűrűsége is. Az esélyhányados értékei szerint annak valószínűsége, hogy egy munkanélküli háztartásfő háztartásában magas, közepes, alacsony vagy nagyon alacsony munkaintenzitás alakuljon ki a nagyon magas intenzitás helyett, rendre 4-szer, 17-szer, 42-szer és 1001-szer nagyobb, mint ha foglalkoztatott lenne a háztartásfő. A kétszemélyes háztartásokban, ahol legalább az egyik tag 65 éven felüli, 11-szer nagyobb az esélye a nagyon alacsony munkaintenzitás kialakulásának a nagyon magashoz viszonyítva, mint a két felnőtt és két gyermek típusú háztartásokban. A középiskolai végzettség nélküli háztartásfők háztartásaiban 40-szer nagyobb a valószínűsége a nagyon alacsony munkaintenzitás létrejöttének a nagyon magas helyett, mint a főiskolai-egyetemi végzettséggel rendelkező háztartásfők háztartásaiban.

A pozsonyi régióban a nagyon magas munkaintenzitású háztartások aránya 68%, míg a legkisebb

értéket e téren az eperjesi régióban mérték (49%). Az utóbbiban, a besztercebányai és a kassai régióban az esélyhányados értéke rendre: 4,5, 3,8 és 3,2. Ami azt jelenti, hogy a referenciaregióhoz választott pozsonyi régióhoz viszonyítva a fenti szorzók szerinti mértékben lehet arra számítani, hogy e három régióban nagyon alacsony munkaintenzitás alakul ki a nagyon magas helyett. A legalacsonyabb munkaintenzitású háztartások aránya a besztercebányai régióban a legmagasabb. Ezen túlmenően ilyen típusú háztartások az eperjesi régió ritkán lakott kistérségeiben található még tömegesen.

TÁRGYSZAVAK: munkaintenzitás, szegénység, társadalmi kirekesztettség, Szlovákia

HAJNAL BÉLA

50/2018

Egyenlőtlenség Lengyelországban: a teljes eloszlás becslése g-percentilenként, 1983–2015

Pawel Bukowski – Filip Novokmet: Inequality in Poland: Estimating the whole distribution by g-percentile, 1983–2015 *LIS Working Papers Series*, 2018. 731. sz. 1–27. p.

URL: <http://www.lisdatacenter.org/wps/liswps/731.pdf>

Lengyelország 1983 és 2015 közötti jövedelmi viszonyainak áttekintésére vállalkoztak a szerzők a nemzeti számlák, a LIS Cross-National Data Center.¹ által gondozott háztartási adatállományok és az adóügyi nyilvántartások egyesítésével. Véggözetkeztetésük szerint a hivatalos statisztika háztartási költségvetési adatai jelentős mértékben alábecsülték a rendszerváltás óta eltelt időszakban bekövetkezett jövedelmi egyenlőtlenségeket. Ugyanakkor a három évtizede megkezdődött átmenet Lengyelországban kisebb jövedelmi koncentrációval járt, mint Oroszországban.

A szerzők, a londoni, illetve a párizsi gazdasági főiskola munkatársai újszerű idősort alkottak, aminek során követték a jövedelemeloszlási nemzeti számlák néven 2016-ban indult kezdeményezés útmutatásait.²

¹ A Luxembourg Income Study (LIS) néven 1983-ban alakult nonprofit szervezet háztartási jövedelmi mikroadatokat kezel, kutatási célokkal. Összesen ötven, magas és közepes jövedelmű ország háromszáz adatállományát eddig kilenc „hullámba” csoportosították (amelyek időpontokat fednek). Magyarország részéről a TÁRKI Háztartási Monitorjának adatai szerepelnek, legutóbbi a 2012. évi felvétel.

² DINA, a World Inequality Database „jövedelemeloszlási nemzeti számlák” nevű segédlete, lásd a következő annotációt.

Az adózás tényszámaival kiigazították a felső jövedelmi osztályokba soroltak adatait, hogy mérsékeljék a magasabb jövedelműek körében ismert megtagadások és jövedelemeltitkolások hatását. Eljárásuk első lépéseként a nyers háztartási jövedelmi adatokat használták. Ezen az állományon az általánosított Pareto-interpolációval becsülték a minták jövedelemeloszlási g-percentilek (általánosított percentilek) szerinti sorozatait.

Az adatok forrásaként az 1980-tól 1992-ig terjedő időszakra a lengyel hivatalos statisztika háztartási költségvetési felvételeinek aggregált adatai szolgáltak (ezek nem tartalmazták a nem mezőgazdasági magánszektor, a hadsereg és a rendőrség tagjainak adatait). Az 1992 és 2015 közötti évekre a LIS harmonizált mikroadatai nyújtottak támpontot, a kétéves „hullámok” közötti időszakokat becslésekkel hidalták át. Az adózásra vonatkozó adatok a lengyel pénzügyminisztériumtól származnak. A megfigyelés egységeit a húszesztendő és annál idősebb személyek alkották. A mintavételes felvételek és az adónyilvántartás egyesítése több buktatót rejteget: míg a felvételek a háztartások tagjai között a jövedelmet egyenlő arányban osztják el, az adózás egyénileg történik; az adózási adatok nem tartalmazták a mezőgazdasági tevékenységből származó jövedelmeket – a legfontosabb eltérés, hogy az adóhatóság csak az adózás alá eső jövedelmeket vette számba, ám a pénzügyminisztérium kiadványai feltüntették a bruttó jövedelmeket is. Mindezt kiegészítette a nemzeti számlákból származó elsődleges jövedelemeloszlási adatok beillesztése.

Lengyelországban a jövedelmi egyenlőtlenségek a legerőteljesebben 1993 és 1995 között nőttek. A felső 10% jövedelmi arányai a nyolcvanas években észlelt 22-23%-ról előbb 27, majd 1995-re 34%-ra szöktek fel; 2015-re pedig elérték a 40%-ot (szöges ellentétben a mintavételes eljárásokkal kimutatott 25%-kal). A nyolcvanas évek és 2015 között a legfelső 1% részeseése csaknem megháromszorozódott, 4-ről 13%-ra emelkedett (szemben a mintavételes felvételekben szereplő 6%-kal).

A reálértéken mért nemzeti jövedelem 1989 és 2015 között évi mintegy 2,1%-kal emelkedett, összességében 73%-ot érve el. Miközben a növekedés kétségtelen tény (különösen a nyolcvanas évek stagnálásához viszonyítva), hatásai jószerivel csupán a felső 10% jövedelmében voltak kimutathatók: ezek átlagon felül, évi 4,2%-kal emelkedtek. Ezzel egy időben az alsó 50% reáljövedelmének évi 1, a középső 40% pedig 1,5%-os emelkedését észlelhette.

Befejezőként a szerzők egybevetik a lengyel eredményeket az ugyanebben az időszakban kimutatott

oroszlákkal, megállapítva, hogy Oroszországban a jövedelmi és vagyoni koncentráció kifejezetten viharos lefolyású volt, különösen 1995 után. Lengyelországban a középső jövedelmi rétegnek a kilencvenes években tapasztalt viszonylag megállapodott helyzetét szokás az átmenet kezdeti időszakában nyújtott nagyvonalú társadalmi juttatások számlájára írni – ami Oroszországra korántsem volt jellemző.

TÁRGYSZAVAK: jövedelmi egyenlőtlenség, háztartás-statisztika, Lengyelország

HOLKA LÁSZLÓ

51/2018

Útmutató a jövedelemeloszlási nemzeti számlákhoz (DINA): a WID.world-ben alkalmazott fogalmak és módszerek

Facundo Alvaredo – Anthony B. Atkinson – Lucas Chancel – Piketty Thomas – Emmanuel Saez – Gabriel Zúñiga
Distributional National Accounts (DINA) Guidelines: Concepts and Methods used in WID.world
WID.world Working Paper Series, 2016. 1. sz.
URL: <https://wid.world/document/dinaguidelines-v1/>

A jövedelmi egyenlőtlenségek vizsgálata egyfelől gazdag irodalmi termést eredményezett, amelynek úttörői között található Simon Kuznetz, majd Anthony A. Atkinson munkái. Másfelől a téma iránt az utóbbi másfél évtizedben tapasztalható érdeklődés arra sarkallta a kutatókat, hogy világméretű adatállomány összeállításába fogjanak. Az erőfeszítések nyomán 2011-ben keletkezett egy adatbázis, a WTID,¹ amely a világ legmagasabb jövedelmeit kívánta összefogni, egyesítve az adózási adatokat, a háztartások mintavételes megfigyeléseinek eredményeit, valamint a nemzeti számlák megfelelő táblázatait. A vizsgált időszak felölelte a XX. század java részét, valamint a XXI századot, és harminc országra terjedt ki; a munkálatokban részt vevő száz kutató jelenleg további negyven ország adatainak beillesztésén fáradozik. A téma kutatóinak informális együttműködéseként indult kezdeményezésnek idővel több támogatója lett, közöttük van az Európai Kutatási Tanács is.

Időközben, 2015 decemberében, a WTID betago-
lódott a WID elnevezésű adatbázisba.² Az állomány
kezeléséhez készített útmutató voltaképpen módszer-

tani ajánlások gyűjteménye, amely a kutatás céljaira igyekszik homogenizálni az adatokat. A segédletet első ízben 2016 decemberében tették közzé, a folyamatos frissítés szándékával: a szerzőket végeredményben a jövedelmekre és a vagyona vonatkozó szintetikus mikrofájlok létrehozásának szándéka vezérli.

A nyolc fejezetre tagolt útmutató első érdemi része a megfigyelés egységeit részletezi, nem rejtve véka alá, hogy a WTID adatsorainak legfőbb hiányossága a mikroszintű megfigyelési egységek hiányában rejlik. Az adatok többségét ugyanis az adóalanyoknak megfelelő egységekhez igazodva állították össze, vagyis igazodtak az egyes államok mindenkor adótörvényeinek meghatározásaihoz. Ebben a tekintetben az összehasonlíthatóságot bonyolítják a családi (összevont) adózást alkalmazó országok (ilyen Franciaország vagy az Amerikai Egyesült Államok). A lehetséges torzítások megelőzése érdekében a DINA megfigyelési egységeknek alapvetően a felnőtt egyéneket tekinti. A becslések tehát a húszévesnél idősebb személyekre vonatkoznak, lehetőleg teret hagyva az egyéni jövedelmeknek és vagyoni megoszlásnak az életkor, a nem és az eltartott gyermekek száma szerinti felbontásához. A becslés alapkérdése: miként lehet felosztani a házas-társak, valamint az egy háztartásban élők jövedelmeit és vagyonát. További megfontolásokat igényel a munkabér és a nyugdíjak kezelése, ami az egyéni adózást alkalmazó államok esetében egyszerűbb művelet – és hasonló a helyzet a tőkejövedelmeknél is. A személyi adózást követő országokkal szemben az összevont adózást alkalmazó államoknál hiányoznak az elkülönítéshez elengedhetetlen információk.

Az egyéni szintű adatok becslésére irányuló törekvést indokolja az igény az egyenlőtlenségeknek a nemzeti szintnél alacsonyabb tagolás szerinti vizsgálatára. A WID adatai és a mikrofájlok kétféle formában érhetőek el: egyrészt általánosított percentilek szerint (g-percentilek), másrészt a szintetikus megfigyelések reprezentatív számait tartalmazó, nagy fájlokban. A minták jövedelemeloszlási g-percentiljei Pareto-interpolációval keletkeztek. A g-percentilek fájljai 127 sort tartalmaznak: 99 jut az alsó 99 percentilre, 9 a legfelső percentil alsó 9 tizedére, 9 a legfelső tized-percentil alsó 9 század-percentiljére, és 10 a legfelső percentil egy századrészeinek 10 ezred-percentiljére. A g-percentilek szintjén a fájl a g-percentilek minden sorára tartalmazza az átlagjövedelmet és a megfelelő jövedelmi küszöbértékeket, így alkalmasak mind a percentilek arányainak, mind a szintetikus mutatóknak a számítására. A nagy fájlkat a felhasználók a WID megfelelő oldalának segítségével igényelhetik.

¹ World Top Incomes Database – a Világ Legmagasabb Jövedelmeinek Adatbázisa.

² World Wealth and Income Database, WID (a Világ Vagyoni és Jövedelmi Adatbázisa). Elérhető: <http://WID.world>.

A harmadik fejezet a jövedelemre vonatkozó felfogásokat taglalja. A legfőbb cél, hogy az adatokat függetlenítsék az adózási rendelkezések ingadozásaitól. Az igazodási pontot ehhez a nemzeti számlák rendszeréből levezetett nemzeti jövedelem adja: hivatkozási alapként tehát a rendszerhez kiadott kézikönyvek, az SNA 2008, illetve az ESA 2010 szolgáltak. Iránytű a tényezőjövedelmek fogalmának alkalmazása: viszonylag könnyűvé teszi a nemzeti számlák megfelelő sorozatainak felhasználását, és kellőképpen homogén az egyes országokra. Legfőbb hátránya, hogy az idős személyek tényezőjövedelme csekély, s ennek következtében az országok közötti egyenlőtlenségek aránytalanul terebélyesek. A szerzők által javasolt megoldás egyrészt a korosztályokra bontott számlasorozatok előállítását, illetve egy másik jövedelmi mutató, az adózás előtti egyenlőtlenségi sorok kiszámítása. Az adózás előtti jövedelmek kérdését vizsgálva a szerzők leszögezik: bár aggregált szinten ez megegyezik a nemzeti jövedelemmel, az eloszlás következtében egyéni szinten komoly eltérések vannak: ennek központjában a nyugdíjak kezelése áll. A nyugdíjakat a hozzájárulás oldaláról az adózás előtti tényezőjövedelem alapján számítják, míg eloszlásukban az adózás előtti nemzeti jövedelem alapján. Miközben a szerzők úgy vélik, ajánlatosabb a második eljárást alkalmazni (kevésbé kötődnek a népesség korösszetételéhez), kijelentik, hogy kívánatos lenne lehetőség szerint mindkettőt becsülni. A kérdés kapcsán kitérnek rá, miért tűnik ajánlatosnak a társadalombiztosítási hozzájárulásokat összesítve kezelni az adózás előtti jövedelmek esetében. (Gyakorlati megfontolásokból is: egy sor állam az SNA 2008 előírásait még nem teljesíti kellő részletettséggel.)

A nemzeti számlák fogalmainak alkalmazása és a rendszer megfelelő sorozatainak alapuló jövedelemeloszlások számítása során a szerzők kimondott célja, hogy rámutassanak a jelenleg használatos számlák hiányosságaira, csökkentsék a jövedelmi egyenlőtlenségek mérését és a nemzeti számlák rendszere közötti rést, sőt: hogy enyhítsék a gazdasági növekedés makroszintű mérését és egyéni szintű érzékelését között feszülő ellentmondást.

A negyedik rész a vagyonnal kapcsolatos fogalmakat tárgyalja. Akárcsak a jövedelem fogalmát, a vagyonét is a nemzeti számlák rendszeréből vezetik le. A személyi vagyont a háztartási szektor nettó vagyona alkotja – és külön mérlegelést igényel a földtulajdon megfelelő besorolása. A magánvagyon a háztartások és a háztartásokat segítő nonprofit intézmények nettó vagyona, míg a köztulajdon fogalma a kormányzat nettó vagyonát

feddi. A vállalati vagyon esetében a „reziduális vagyon” fogalmát tartják helyénvalónak, tekintve, hogy a vállalatok vagy magánkézben vannak, vagy állami tulajdonban – de előfordul a külföldi részesedés is, ami a pénzügyi szektor számlái között szerepel. A nemzeti vagyon értékelése kétféle, egymást kiegészítő módon történhet: könyv szerinti értéken vagy piaci értéken. És bár a jövedelmi egyenlőtlenségek kutatóit elsősorban a személyek közötti jövedelemeloszlás érdekli, bizonyos esetekben tanácsos kitérni arra is, miként oszlik meg a nemzeti vagyon az adott társadalom tagjai között.

Az ötödik fejezet az inputálások alapvető eljárásait veszi számba, alapvetően az egyes országok adózási rendszerének sajátosságaihoz igazodva. A hatodik fejezet a vagyoni egyenlőtlenségekkel kapcsolatos források összeegyeztethetőségének kérdéskörével foglalkozik, míg a hetedik fejezet a korlátozott adatokkal rendelkező országokat, illetve esztendőket tekinti át. Az útmutató a következtetések összefoglalásával zárul. A nemzeti számlák megfelelő sorozatba tartozó egyes elemeinek értelmezéséhez a szerzők a WID.world honlapján elhelyezett excel-táblázatokhoz utalják az olvasót.

TÁRGYSZAVAK: jövedelmi egyenlőtlenségek, jövedelemeloszlás, nemzeti számlák rendszere

HOLKA LÁSZLÓ